

Simona ANTOFI
Centrul de cercetare „Comunicare interculturală și literatură”,
Facultatea de Litere, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați

ANDREI GRIGOR, *POIANA LUI IOCAN*
SAU DESPRE *MESERIA DE CRITIC LITERAR ȘI IPOSTAZELE EI*

Apărută la Editura Semne, în 2018, antologia *Poiana lui Iocan* - ediție îngrijită și prefațată de Lucian Chișu, este o carte cu miză reparatorie care (re)pune în circulație o selecție din publicistica unui analist al fenomenului literar contemporan dotat cu vervă critică, spirit polemic, plăcere a dialogului „viu”, pornit din lăuntru literaturii pentru a se întoarce înapoi, la literatură, după necesare peripluri prin presa culturală și literară postdecembristă. Este vorba despre criticul literar și scriitorul Andrei Grigor, căruia am avut bucuria de a-i fi aproape o bună bucată de vreme, în cadrul Facultății gălățene de Litere, al cărei decan a fost. Tocmai de aceea, ascuțimea muntenească a penei - și a discursului - îmi este familiară, tot atât de familiară precum impresia de (falsă) gratuitate a textelor din această antologie, căci sub retorica oralității *ad-hoc*, adevărat exercițiu de pastişă nonconformistă, creatoare de noi valențe stilistice - în siajul memorabilelor ziceri moromețiene, se camuflează o radiografiere lucidă a societății românești postdecembriste, cu precădere în latura ei de publicistică literară și culturală. Se naște, astfel, în rândurile cărții, un personaj el însuși memorabil, din familia stilistică și morală a moromețienilor, fundamental meditativă și oarecum tragică prin consecvența apărării unei *etici a literaturii* într-o luptă fără șanse reale de izbândă cu realitatea. Sau cu istoria din ce în ce mai nerăbdătoare și mai aprigă.

Asumându-și masca lui Cocoșilă, acest personaj al tranziției - *raisonneur* și înțelept convertit, de voie, de nevoie, în *nebun al regelui*, prin dubla sa funcție - amuză și spune lucrurilor pe nume - propune o inedită relaționare între cunoscuta replică a personajului lui Marin Preda, „Mănânci c...t”, și presa culturală din România postdecembristă. Nemenționată nicăieri explicit, replica vine, însă, la pachet cu personajul și se revalorifică, pe principiul caragialian al *temei cu variațiuni*, printr-o mare diversitate stilistică și tematică.

Caragaliene sunt, în această ordine de idei, denumirile date de Andrei Grigor articolelor grupate sub denumiri precum *Ciorne* sau *Cronica inutilă*, caragialian este și un anumit *aer de familie comun*, rezonând în

bășcălia inteligentă, ironia subțire și verbul acid al scriiturii ambilor autori munteni. Atrage atenția, evident, oximoronul ostentativ al celei de-a doua denumiri, și semnalarea unor exerciții de scriitură preliminară textului definitiv care, de obicei, se aruncă, sau rămân în laborator, ca mărturii mărunte ale unui travaliu creator încheiat. Se adaugă acea *retorică a umilinței* cu două tășuri, care se regăsește și aici, în mimarea stilistică a lipsei de importanță, odată cu asumarea – tot retorică! – a opțiunii caragieliene pentru specii minore ale literaturii.

Celălalt grupaj de articole, intitulat *Poiana lui Iocan*, propune o *agora* sătească convertită postdecembrist, cu personaje care îi permit scriitorului un interesant joc pe referință intertextual, prin aceea că vorbesc și se manifestă, pasișându-și superior modelele literare, într-o actualitate bine cunoscută, astfel pasișa convertindu-se într-un rechizitoriu lucid al societății românești, privită în latura ei culturală. O structură palimpsestică ia naștere astfel, o inedită revistă a presei culturale românești postdecembriste, așezată pe calapodul unui comentariu împănat de citate, parafraze, aluzii și pasișe după textul *Moromeților*, în care se regăsește nu doar vocea bunului simț, ci și o *etică a literaturii* niciodată dispărută, nici înainte, nici după 1989. Procedura este, cu alte cuvinte, următoarea: „Andrei Grigor i-a re-ficționalizat pe Ilie Moromete, Iocan (căruia i se substituise) și pe numeroșii eroi ai lui Marin Preda în postura de cititori ai presei literare din anii 1993 – 1994”. [1]

Cum exemplele citabile aici sunt numeroase, pe măsura apetitului pentru lectură și a mesajului grav al textelor, al personajelor – lectori virtuali, purtători ai ideologiei virtuale și ai moralei intrinseci oricărei scriituri despre literatură, care se respectă, ne-am oprit la câteva dintre acestea, poate mai relevante atât pentru starea culturii române în tranziție, cât și pentru ochiul vigilent care o judecă și o pune, apoi, pe hârtie. Iată, de pildă, în numărul 5/1993 al revistei „Orizont”, Șerban Foartă semnează articolul *Pix vobiscum!* în care, în lipsă de alte preocupări, mai serioase, dă curs pornirii sale „maniacale” „de a se folosi de unealta scrisului ca de un rețev”. Rezultă, astfel, un lexic straniu – „Glissando, tout l’apparcil du scribe, algofil, Schadenfreude, intenabili, pesimizare, farnientele, ferial delicvescență, vacansieră”, care obligă, ironic, la invocarea celebrei Bisicica, deși nici măcar Moromete „nu-și amintea să-l fi auzit pe Niculae plângându-se de behăituri asemănătoare”. [2] În revista „Echinox”, nr. 1 – 2/1993, A. Baumgarten definește iubirea care „nu e o relație între individuali ci o participare a acestora la un general prin care iau contact (...) Iubești pe Celălalt (generalul) dar și pe celălalt (individualul). Sensul universal al iubirii este umbrit în relația bărbat - femeie”. [3] Dincolo de

dificultatea înțelegerii, pur și simplu, a sensului enunțului în discuție, și reactualizând o situație comunicațională tipică a Poienii lui Iocan, bazată pe autoritatea liderului de grup, Ilie Moromete, naratorul, Coccoșilă, sintetizează cele 2 chestiuni rezultate din spusele semnatarului articolului, cu (in)utile pretenții filosofarde: „una că e bine să iubești pe celălalt, dar și pe celălalt, dacă te țin facultățile; doi: că atunci când relația bărbat – femeie se petrece în locuri umbroase (sub copaci, șoproane etc.) există riscul ca unul din cei doi să greșească sensul și să nimerească alături”[4]. Schimbarea de nuanță stilistică sancționează, astfel, fumurile elitiste și *beția de cuvinte* în una dintre numeroasele ei ipostaze publicistice postdecembriste.

În „Contemporanul” din 30-31/1993, articolul *Nouăzeciștii la scară (II)* pune în discuție nu doar denumirea și conceptul generaționist, ci și realitatea literară pe care acesta ar trebui să o acopere. Ironic – „în spiritul denumirilor numerice, cei care i-ar urma ar trebui să se cheme fie zeroiști (sau zeriști), fie douămiiști, ceea ce, în ritmul actual al de-valorizării, ar însemna cam același lucru.”[5] – comentariul se slujește și de argumentele oferite din belșug de articolul lui Lucian Vasilescu, *nouăzeciștii de serviciu* care pare a mima starea romantică a poetului întristat prin vocație și antisocial prin opțiune. Imaginând scena în care el, poetul, este privit și perceput ca fiind în mod inutil „ascultat” de oameni, în timp ce bate la mașina sa de scris, ca un artist al străzii, coborât, adică, din Empireul poeziei, în stradă, Lucian Vasiliu intră, *volens nolens*, în galeria spectacular(d)ă a așa-ziselor vedete a căror existență mai mult decât banală (ar putea) face obiectul unor articole precum cele din gazeta „VIP” – nr. 32/1993. Din care aflăm că „O bate Ștefan Bănică (ăla micu) pe Cristina Țopescu (la fel)? Păi câte bătăi artistice nu-i trage Năstase Besensac nevestisi...?”[6] Chestiune de interes național egală ca valoare cu întâmplări din realitatea livresc-pașă, în grilă ironică, din arealul moromețian: „Dar Ciulca, aia mică a lui Traian Piscică, știți voi ce rău se strică la burtă după ce mestecă frunze de tututn? Păi nu e o pierdere pentru țară să nu știe toate astea?” [7]

Ceva mai departe – o mostră de analiză critică pe măsura obiectului de analizat, având la bază, credem, mecanismul asocierii concret – abstract, de sursă – și resursă – urmuziană. Poeziile lui Carmen Firan frizează ridicolul – în fapt, nici nu mai contează dacă lucrurile stau chiar așa, sau nu, căci versurile, oricum ar fi ele, sunt (aproape) complet opacizate de discursul critic care le escortează cu ironia așteptată: „pe o parcelă de mărimea unei pagini Carmen Firan pune niște napi în poezie”; sau „într-o poezie poeta se simte rău și-i pare bine, în alta se simte bine și-i pare rău” [8].

Partener de dialog explicit, sau implicit, Gheorghe Grigurcu - versiune updatată a surorii lui Moromete, Guica, prin modalitatea și efectele recalitrant - injurios - inutile ale vorbirii, *recte* ale scrisului - face obiectul a numeroase luări de poziție polemice. Acuzator înverșunat al lui Marin Preda, Grigurcu primește ... o cascadă de replici moromețiene preluate ca atare din roman, în care apelative ca *Bâznae, mă tâmpitule, ultimul prost de pe lume* ascund cu greu revolta lui *Cocoșilă* față de acuzele la adresa romancierului.

În una dintre *Cronicile inutile*, Andrei Grigor își explică opțiunea pentru un titlu „ipocrit” - pentru o „rubrică inutilă”, prin referirea la *Confesiunea* în care Dumitru Micu anunța, în „*Literatorul*”, că renunță la rubrica sa, *Sine ira et studio* [9]. În felul său aluziv, oblic și nerevanșard, *Cronica inutilă* are nu doar modelul Micu, adică intenția „de a opune haosului condiția reflexivă și ordonatoare”, ci și modelul caragialian, așa cum aminteam. Cu acesta din urmă împărtășește atenția acordată unor chestiuni fundamentale ale culturii române, camuflate ingenios în vobletele unor texte polemice până la ultima lor fibră. Iată, de pildă, în chestiunea controversată a necesității implicării intelectualilor în politică, exemplul Sartre, care „rostea un discurs incendiar la Sorbona și era aclamat de mulțimea contestatarilor aflați în răspăr cu lumea ce li se părea turnată într-o ordine prea restrictivă și injustă” [11]. După momentul 1968, însă, din revolta studentească nu a rămas (mai) nimic, și „nu e deloc sigur” că studențimea contemporană îl mai poate înțelege pe Sartre, „al cărui discurs incendiar dintre zidurile Sorbonei n-a prea supraviețuit operei ce a rămas după el. E de reținut că a avut ce să rămână!” [12]

O altă chestiune - *administrarea literaturii* - sintagmă oximoronică pe care Andrei Grigor și-o asumă explicit, ca *inventator* al ei, prilejuiește o discuție despre canonul didactic și revizuirile acestuia. Importanța corpusului de texte literare preluate de manualele școlare este indubitabilă și rezumată ca atare [13]. Problemele apar atunci când nu se înțelege motivul pentru care texte precum nuvela lui Dumitru Radu Popescu, *Mări sub pustiuri*, sau cea a lui Marin Preda, *O oră din august*, au fost măturate fără drept de apel de tăvălugul revizionist pentru vina de a fi trimis, fie și printr-un singur amănunt, de pildă, la „un tânăr comunist”. Fără ca relevanța lor artistică să mai intre, în vreun fel, în discuție.

Un alt aspect evidențiat în *Ciorne*, de data aceasta, privește avatarurile post-revoluționare ale criticii literare românești. Devenită instrument de (in)validare prin intermedierea valorii sau a nonvalorii literare, a ideilor sau a meritelor politice ale scriitorilor. Sau instrument de consacrare publică - deși cu funcțiile complet răsturnate: „Hilară, foarte hilară

împrejurarea în care un șef de partid vine ca primă autoritate la lansarea unei cărți despre care decide că e extraordinară"[14]. Altă dată, pe fondul unei dezbateri onorante și onorabile despre „instituția criticii literare actuale"[15], se compară poziția deloc favorabilă ei, în peisajul cultural românesc al anilor 90, cu specificul celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, când Titu Maiorescu a putut exercita, în cadrul unei politici culturale coerente și ferme, o critică de direcție eficientă. Și, desigur, cu perioada interbelică, în al cărei context „critica literară de atunci, implicarea ori interferențele ei cu aceste procese au fost sau minime sau aproape exclusiv teoretice"[16]. În anii '90, însă, extraliterarul *dă buzna* peste literatură sau ea, literatura, se subordonează de bunăvoie politicului, socialului, economicului.

Pe ansamblu, selecția de articole din volumul *Poiana lui Iocan* convoacă, în această *agora* sătească perfect complementară modelului ei din *Moromeții*, câteva dintre chestiunile acute ale culturii române aflate într-o derivă periculoasă, sensibilă la darurile otrăvite ale politicului și prea greu încercată de lovituri interne. Și propune o dezbatere obligatorie, și (încă) de mare actualitate.

NOTE:

- [1]. Andrei Grigor, *Poiana lui Iocan*, Editura Semne, 2018, p. 7.
- [2]. Idem, p. 27.
- [3]. Idem, p. 29.
- [4]. Idem, p. 30.
- [5]. Idem, p. 55.
- [6]. Idem, p. 57.
- [7]. Ibidem.
- [8]. Idem, p. 61.
- [9]. Idem, p. 112.
- [10]. Ibidem.
- [11]. Idem, p. 118.
- [12]. Idem, p. 119.
- [13]. Idem, p. 132.
- [14]. Idem, p. 139.
- [15]. Idem, p. 144.
- [16]. Idem, p. 145.

BIBLIOGRAFIE:

- Cenac, Oana, *Discurs ideologic în „Ateneu” 1965*, Actele conferinței internaționale *Lexic comun / Lexic specializat. Democratizarea cunoașterii” sau migrația lexicului specializat spre lexicul comun*, ediția a X-a, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, Facultatea de Litere, Centrul de Cercetare Comunicare interculturală și literatură, 19 - 20 mai 2017, publicată în *Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați, Fascicula XXIV Lexic comun / lexic specializat*, revistă indexată în bazele de date internaționale EBSCO: <https://www.ebscohost.com/titleLists/cms-coverage.pdf>, MLA (Modern Language Association, New York, www.mla.org) - *MLA International Bibliography & Directory of Periodicals, CEEOL și Fabula. La recherche en littérature* (www.fabula.org), anul X, nr. 2(18) /2017, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2017, ISSN 1844-9476, p. 31-48.
- Ifrim, Nicoleta, *History and Identity in Post-Totalitarian Memoir Writing in Romanian*, *CLCWeb: Comparative Literature and Culture* (ISSN 1481-4374) <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/>, nr. 16.1 / March 2014, Purdue University Press, revistă indexată ISI Art and Humanities Citation Index - <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/vol16/iss1/11/>, **Accession Number** WOS:000333326200011.
- Ifrim, Nicoleta, *Theoretical Aspects of Identity Discourse in Post-totalitarian Cultures*, Conferința Internațională Paradigma discursului ideologic (PID 4), 31 mai-1 iunie 2012, Facultatea de Litere, Galați, în [Procedia-Social and Behavioral Journal](http://www.elsevier.com) (ISSN: 1877-0428) (ISSN: 1877-0509), vol.63/2012 ELSEVIER (www.elsevier.com) indexată ScienceDirect, Scopus, Thomson Reuters Conference Proceedings Citation Index (ISI Web of Science), pp.35-40, DOI 10.1016/j.sbspro.2012.10.007, <http://www.sciencedirect.com/science/journal/18770428/63/supp/C>, WOS:000361477200006 (indexare ISI)

Résumé: Les chroniques réunies par Lucian Chisu dans l'antologie Poiana lui Iocan, rédigées par le critique littéraire Andrei Grigor, représentent une formule ultérieure au roman *Moromeșii*, de Marin Preda, et aux écritures de I. L. Caragiale, mais toute semblable à celles-ci, d'analyse lucide du phénomène culturel et littéraire d'après 1990, en Roumanie.

Mots-clé: chroniques, modèle littéraire, culture, littérature.